

КЛИФЪРД САЙМЪК ЛОШИЯТ ПРИМЕР

Превод от английски: Маргарита Стефанова, 1979

chitanka.info

С някои доста деликатни задачи могат да се справят само роботите — задачите са от такова естество, че тяхното изпълнение не бива да се възлага на нито едно човешко същество...

Тобиас, олюлявяйки се, се мъкнеше по улицата и мислеше за тежкия си живот.

Джобовете му бяха празни и барманът Джо го изгони от кръчмата „Веселата клисура“, без да му позволи както трябва да си накваси гърлото. Сега той имаше един път — към пустата колиба, която наричаше свой дом, а пък ако се случеше нещо с него, ничие сърце нямаше да трепне. Защото Тобиас е безделник и жалък пияница — мислеше си той, обзет от пиянска жалост към себе си. Просто да се не начудиш, как изобщо го търпи градът.

Смрачаваше се, но улицата все още беше оживена и Тобиас забеляза, как старателно го избикалят погледите на минувачите.

Така трябва да бъде, каза си той. Щом не искат да го гледат, значи всичко е наред. Защо им е да го разглеждат. Нека се отвърщат, ако така са по-спокойни.

Тобиас беше позор за града. Срамно петно в неговата репутация. Тежък кръст за жителите му. Социално зло. Тобиас беше лошият пример. Нямаше друг като него, защото на малкото градче стигаше един отцепник — двама нямаше къде да се развъртят.

Преплитайки крака, Тобиас унил и самотен се влачеше по тротоара. И изведнъж видя, че на ъгъла стои Елмър Кларк, градският полицай. Стои и гледа към него. Но Тобиас не заподозря в това никаква хитрост. Елмър бе славен момък и съобразяваше това-онова. Тобиас се спря, после се приближи, понапери се и се насочи към ъгъла, където го чакаше Елмър, без особено да се отклонява от курса.

— Тоуб — рече му Елмър. — Да те закарам ли? Тук наблизко е колата ми.

Тобиас се изправи с жалко достойнство на безделник.

— За нищо на света — запротестира той, джентълмен от глава до пети. — Не ми е адет да ви създавам толкова грижи. Премного

благодаря.

Елмър се усмихна.

— Добре, добре, успокой се. Но сигурен ли си, че ще стигнеш до в къщи на двата си крака?

— За какво става дума! — отвърна Тобиас и забърза нататък.

Отначало му вървеше. Така мина благополучно няколко квартала.

Но на ъгъла на „Трета“ и „Кленова“ му се случи беда. Спъна се и се просна с цял ръст на тротоара под носа на мисис Фроубишър, която стоеше на верандата и отлично видя, как той шляпна. Тобиас не се съмняваше, че утре тя не ще пропусне да обрисова това позорно зрелище на всички членки на Дамското благотворително дружество. А пък те презрително ще свият устни, ще закудкудякат тихичко помежду си, призовавайки всички светии. Та нали мисис Фроубишър беше образец на самата добродетел. Мъжът ѝ беше банкиер, а синът ѝ — най-добрият играч в Милвилския футболен отбор. Отборът се канеше да спечели първото място в шампионата, организиран от Спортната асоциация и всички възприемаха това със смесено чувство на гордост и изумление, защото мина доста време, откакто Милвилският футболен отбор за последен път бе завоювал купата на асоциацията.

Тобиас се изправи на крака, суетливо и неловко отупа прахта от дрехите си и зави зад ъгъла на „Трета“ и „Дъбова“. Седна на ниската каменна ограда пред фасадата на баптиската църква. Той знаеше, че пасторът на излизане от кабинета си в сутерена непременно ще го види. А пък пастора, рече си той, ще му бъде от особена полза. Може би такава картинка най-после ще го накара да излезе от кожата си.

Тобиас се безпокоеше, че в последно време пасторът се отнася с него прекалено благодушно. Много гладко вървят работите на пастора и той сякаш започва да потъва в затлъстяло самодоволство: жена му е председателка на местния отдел на Дружеството на дъщерите на американската революция, а дългокраката им дъщеря прояви изключителни музикални способности.

Тобиас търпеливо седеше на оградата, очаквайки пастора, когато чу тътрене на крака. Вече се бе стъмнило и едва когато минувачът се приближи, той видя че е училищният чистач Анди Донован.

— Добър вечер, Анди — рече той. — Какво ново?

Анди спря и го погледна в упор. Поглади поникналите си мустаци и плювна на тротоара с такова изражение, че страничният наблюдател, ако имаше такъв наблизно, би оценил това като израз на най-дълбоко отвращение.

— Ако чакаш мистър Хелворсън — каза Анди, — напразно си губиш времето. Няма го в града.

— Аз пък не знаех — смути се Тобиас.

— Достатъчно си безобразничил днес — ядосано каза Анди. — Тръгвай към къщи. Преди малко ме спря мисис Фроубишър. Тя смята, че е време да се заемем с теб сериозно.

— Мисис Фроубишър е стара клюкарка — промърмори Тобиас, като едва се държеше на краката си.

— Не отричам — съгласи се Анди. — Но е напълно порядъчна жена.

Той внезапно се обърна и се затътри нататък.

Олюлявайки се, но не така забележимо както преди, Тобиас закрета в същата посока, измъчен от съмнения и горчиво чувство на обида.

Защото се смяташе за жертва на несправедливост.

А нима е справедливо, че му се падна да бъде ето такъв пияница, когато от него би могло да излезе нещо свършено друго? Когато неговата личност — този сложен комплекс от емоции и желания — неудържимо се стремеше към нещо друго?

Не е за него това, мислеше си той, да бъде съвестта на това градче. Достоеен е за по-добра участ, създаден е за по-високо призвание, хълцайки мрачно се убеждаваше той.

Разстоянието между къщите постепенно се увеличаваше, тротоарът свърши и Тобиас, като се препъваше, се помъкна по неасфалтирания път към колибата си, сгушена на самия край на града, на хълмчето над блатото, близо до мястото, където пътят, по който сега вървеше, пресичаше 49-то шосе. Тобиас честичко седнаше пред къщата и наблюдаваше минаващите коли.

Но в този час шосето беше пусто, над далечната горичка изгряваше луната и светлината ѝ постепенно превръщаше селския пейзаж в сребристо черна гравюра.

Краката му безшумно потъваха в прахта, а от време на време до него достигаше крясък на разтревожена птица.

Каква красота е тук, помисли си Тобиас, каква красота, а колко е усамотено. Но какво от това, дявол да го вземе? Той винаги си е бил самотник.

В далечината се чу рев на двигател на препускаща с голяма скорост кола и той мислено наруга тези отчаяни шофьори.

Спъвайки се едва ли не на всяка крачка, Тобиас креташе по прашния път и сега вече виждаше приближаващите се от изток светлини.

Той вървеше и вървеше, без да сменя очи от тези светлини. Когато автомобилът налетя на кръстопътя, спирачките неочаквано изпищяха, колата рязко зави към пътя, по който се движеше той и в очите му блеснаха светлините на фаровете.

В същия миг лъчът светлина се вдигна, очерта в небето дъга и когато с пронизително скриптене триещите се о асфалта гуми се занесоха, Тобиас видя слабото сияние на габаритите. Бавно, като че с напрегане, колата се обърна настрани и се катурна в крайпътния ров.

Тобиас изведнъж осъзна, че бяга, бяга презглава на укрепналите си в един миг крака. Чу се тих плясък на вода, колата се опря на противоположната стена на рова и сега лежеше неподвижно, само колелата ѝ още се въртяха.

Тобиас се хвърли към вратичката на автомобила и започна яростно да дърпа дръжката. Но вратата се запъна, стенеше и скърцаше, но упорито не желаше да отстъпва. Той я задърпа с всички сили и тя се притвори само дюйм. Тогава се наведе, пъхна пръсти в образувалата се цепнатина и веднага усети остър мирис на горяща изолация. Тук разбра, че остават броени минути. И изведнъж се сети, че от другата страна на вратата като в клетка отчаяно се блъска живо същество.

Някой му помогна, като натисна вратата отвътре. Тобиас бавно се изправи, без да престава с всички сили да тегли дръжката и накрая вратата с голяма неохота се поддаде.

Отвътре се чуха тихи жалостиви хлипания и миризмата на изгоряла изолация се засили. Тобиас забеляза, че под калъфа се мятат огнени езици.

Вратичката щракна и се отвори по-широко, но наново се запъна. Този път обаче отворът позволяваше на Тобиас да се пъхне в колата. Хвана нечия ръка, понапъна се, дръпна я към себе си и измъкна от там един мъж.

— Там е тя — задъхано проговори мъжът. — Там е и тя...

Но Тобиас вече шареше напосоки в тъмната вътрешност на колата. Към миризмата на изгоряла изолация се прибави и дим на кълбета. А под калъфа в ослепително червено петно се разливаше пламъкът.

Той напипа нещо живо, меко и съпротивляващо се, улучи подходящ миг и измъкна изнемоцяла, уплашена до смърт девойка.

— По-бързо! — завика Тобиас и с такава сила тласна мъжа, че оня отлетя и падна, но бързо изпълзя от рова на пътя.

Тобиас вдигна момичето на ръце, скочи подир него, а зад тях излетя във въздуха обхванатата от пламъци кола.

Препъвайки се те се устремиха нататък, подгонени от жегата на горящата кола. Малко след това мъжът освободи момичето от ръцете на Тобиас и я сложи на крака. Съдейки по всичко, тя беше цяла и невредима, ако не се смятаха раничките по челото ѝ при корените на косите, откъдето се стичаше тъмна струйка кръв.

Към тях бързаха хора. Някъде далече хлопаха вратите на къщите, чуваха се развълнувани викове, а те тримата, леко оглушени се спряха нерешително наред пътя.

И едва тогава Тобиас се вгледа в лицата на своите спътници. Мъжът беше Ренди Фроубишър, кумирът на футболните запалнянковци, а момичето — Бети Хелворсън, музикалната дъщеря на баптиския свещеник.

Тичащите по шосето хора бяха съвсем наблизо, а стълбът от пламъци над горящата кола намаля. „Тук вече нямам работа — помисли си Тобиас — трябва да си плюя на петите, защото допуснах неппростима грешка. Наруших забраната“.

Той се обърна рязко, сгуши се и бързо, едва ли не бегом, тръгна назад към кръстовището. Стори му се, че Ренди вика нещо подире му, но дори не се обърна, като ускори крачка, за да се отдалечи колкото може по-бързо от мястото на катастрофата.

Премина кръстопътя и се заизкачва по пътеката към своята развалина, самотно стърчаща на хълма над блатото.

И дотолкова се забрави, че престана да се препъва.

Впрочем, сега това беше без значение: наоколо нямаше жива душа.

Обхванат от паника, Тобиас буквално се тресеше от ужас. С тази си постъпка можеше да провали работата си.

Нещо белееше в разядената от ръжда и очукана пощенска кутия, която висеше до вратата и Тобиас много се учуди — той изключително рядко получаваше нещо по пощата.

Измъкна от кутията писмо и влезе в къщи. Напила лампата, запали я и се отпусна на люлеещия се стол.

„Сега съм господар на времето си — помисли си той. — И мога да се разпореждам с него по собствено желание.“

Работният му ден беше свършил.

Стана, свали оръфаното си сако, окачи го на облегалката на стола и разкопча ризата си. Напила на гърдите си плочката, натисна я, и под пръстите му тя се плъзна встрани. Зад нея се криеше ниша. Приблужи се до мивката, измъкна контейнер от нишата и плисна изпитата през деня бира в умивалника.

Седеше неподвижно на стола, изключил мозъка си, като изтриваше от паметта си изминалия ден. След малко започна внимателно да го съживява и създаде друг мозък — мозък, настроен за този негов личен живот, в който не беше нито пропаднал пияница, нито съвестта на града, нито лошия пример.

Но тази вечер не успя да забрави напълно преживяното през деня и на гърлото му отново заседна буца, познатата мъчителна буца на обидата от това, че го използват като средство за защита на човешките същества, населяващи градчето, от собствените за хората пороци.

Работата беше там, че във всяко малко градче или селце можеше да живее само една отрепка. По някакъв необясним закон на човешкото общество за две или повече беше тясно. Тук базобразничеше Стария Бил, там Стария Марли или Стария Тоуб. Същинско наказание за жителите, които с отвращение търпяха тази измет като неизбежно зло. И по същия закон, според който на всяко малко население се падаше не повече от един такъв отцепник, този единствения съществуваше винаги.

Но ако се вземе робот, първокласен робот-хуманоид, който по нищо на външен вид не се отличава от човека, ако се вземе такъв робот

и му се поръча да се прави на градски пияница или градски глупак, този закон на социологията може да се заобиколи. И човекоподобният робот в ролята на пропаднало пиянице беше много полезен. Роботът-пияница избавяше града от човека-пияница, снемаше излишното позорно петно от човешкия род, а изместеният от такъв робот потенциален алкохолик неволно ставаше пълноценен член на обществото.

За човека-пияница това е ужасно, но за един робот е абсолютно нищо. Защото роботите нямат душа. Роботите не важат.

И най-лошото е това, помисли си Тобиас, че трябва да играеш тази роля непрекъснато: никакви отстъпления, никакъв отдых, ако не се смятат кратките периоди като този сега, когато си сигурен, че никой не те вижда...

Но тази вечер той за няколко минути излезе от този образ. Принудиха го обстоятелствата. На карта бяха поставени два човешки живота, и другояче не можеше да постъпи.

Впрочем, каза си той, не е изключено всичко да се размине. Тия нещастници бяха в такова състояние, че може би дори не забелязаха кой ги е спасил.

Но ужасното беше друго: изведнъж той разбра, че страстно желае да са го познали. Защото в структурата на неговата личност се беше появило нещо човешко и това нещо неудържимо се стремеше да се прояви, жадуваше за признание, което би го извисило над оня отчаян пияница, какъвто беше в очите на хората.

Но това не е честно, упрекна се той. Такива мисли са недостойни за един робот. Това посяга на традицията.

Тобиас си наложи да седи спокойно, да не диша, да не се движи и се опита да събере мислите си и без да театралничи и без да се крие да погледне истината право в лицето.

Къде по-лесно щеше да му бъде, мислеше той, ако не чувствуваше, че е способен на повече, ако ролята на лош пример за жителите на Милвил изчерпваше неговите възможности.

А по-рано така си и беше, спомни си той. Така стояха нещата на времето, когато го завербуваха за тази работа и подписа договор. Но това е вече минал етап. Сега беше узрял за изпълнението на по-сложни задачи.

Защото порасна, както малко по малко по загадъчен начин порастват роботите.

И защо е длъжен да понася тази служба, когато вече може да изпълнява по-сложни задачи. Но положението е непоправимо и безизходно. Няма към кого да се обърне за помощ. Невъзможно е и да напусне поста си.

Само един-единствен човек знаеше, че той е робот и пазеше това в най-строга тайна. Всички други го приемаха за човек. В противен случай неговата работа би загубила всякакъв смисъл.

Затова всичко оставаше в неведение, дори кметството, което явно неохотно плащаше членския си внос в Дружеството за прогреса и усъвършенствуването на човешкия род, не знаеше къде отиват тези пари. Но въпреки това не се решаваше да откаже, защото не всяко кметство беше удостоено с честта да се ползува от особените услуги на ДПУЧР. Ако не заплати членския внос Милвил трябваше доста да чака, докато му се усмихне щастиято отново да стане член на това Дружество.

И ето заседнах тук, помисли си Тобиас, вързан за ръцете и краката с десетгодишен договор, за съществуването, на който градчето и не подозираше, но това не променяше нещата.

Той знаеше, че няма дори с кого да се посъветва. Нямахме човек на когото да разкаже всичко откровено, защото ако се разкрие, целият му труд отива на халос, той безсъвестно ще подведе града. На това няма да се реши нито един робот. Не е честно.

Опита се логически да обоснове причината на такова непреодолимо влечение към точното изпълнение на всичко, което му е наредено, причината за тази неспособност да наруши задълженията по договора. Но логиката тук нямаше нищо общо — всичко това съществуваше в него само по себе си. Така са устроени роботите. Това е един от многото фактори, от чието съчетание се определя тяхното поведение.

И така, нямаше изход. По условията на договора му предстоеше още десет години да пие от горчивата чаша, в неугледен вид да се мъкне по улиците, да играе ролята на оглупял от всекидневно пиянство, пропаднал човек, за когото всичко на света е все едно. И той бе длъжен да разиграва тази комедия, за да не стане някой от гражданите подобен изрод.

Но колко е обидно да пилееш силите си за такава дреболия, като знаеш, че си способен да изпълняваш по-квалифицирана работа, като знаеш, че сегашния ти разряд ти дава право да се заемеш с творчески труд за благото на обществото.

Той сложи ръка на масата и чу как под нея нещо изшумоля.

Писмото. Съвсем го беше забравил.

Погледна плика, видя, че на него няма обратен адрес и веднага се досети от кого може да е.

Извади от плика сгънат наполовина лист и се убеди че предчувствието му не го е излъгало. Най-отгоре на страницата стоеше печатът на Дружеството за прогрес и усъвършенствуване на човешкия род.

В писмото пишеше следното:

Драги колега!

Ще Ви бъде приятно да разберете, че от последния анализ на Вашите способности е установено, че сега сте подходящ за длъжността координатор и експедитор при организиращите се колонии от хора в една от усвояваните планети. Ние вярваме, че заемайки тази длъжност Вие ще допринесете голяма полза и сме готови, при отсъствие на други съображения, незабавно да Ви предоставим тази работа.

Но Ви е известно, че още не е изтекъл срокът на сключения от Вас договор и може би в дадения момент смятате за неудобно да поставите въпроса за преминаване на друга работа.

Ако положението се промени, бъдете любезен незабавно да ни уведомите.

Под писмото стоеше някакъв неразбираем подпис.

Тобиас старателно сгъна листа и го сложи в джоба си.

И той ясно си представи, как там на другата планета, където някаква друга звезда наричат слънце, той помага на заселници да основат колония. Ще се труди заедно с колонистите, но не като робот, а като човек, истински човек, пълноценен член на обществото.

Свършено нова работа, нови хора, нова обстановка.

Ще престане най-после да играе тази отвратителна роля. Никакви трагедии, никакви комедии. Никакво кривене. И с всичко това ще бъде веднъж завинаги свършено.

Той стана от стола и закрачи напред-назад по стаята.

„Как е объркано всичко — помисли си той. — Защо трябва да стърча тук още десет години? Нищо не дължа на този град, тук нищо не ме задържа... само задължението по договора, което е свещено и нерушимо. Свещено и нерушимо за работа.“

И става така, че той е плътно прикован към тази мъничка точка от Земята, когато би могъл да бъде един от онези, които ще сеят между далечните звезди семената на човешката цивилизация.

Заселниците ще бъдат съвсем малко. Вече отдавна се отказаха от многолюдните колонии. Сега усвояването на нови планети ставаше от малки групи хора, свързани помежду си със стара дружба и общи интереси.

Тобиас си помисли, че такива заселници по-скоро приличаха на фермери, отколкото на колонисти. Дори някакви селца изпращаха на другите планети малки отреди от свои жители, също както в дълбока древност общините изпращаха на Изток към дивия неусвоен Запад кервани с фургони.

И той също би станал един от тези знаменити търсачи на приключения, ако можеше да наруши условията на договора, ако можеше да избяга от това градче, да се избави от тази бездарна и унижителна работа. Но този път за него беше затворен.

На вратата се почука и той поразен замря на мястото си. На неговата врата никой не беше чукал вече много години и това можеше да означава само надигаща се беда. Значи там на пътя са го познали — а той вече беше започнал да свиква с мисълта че все пак е успял да се измъкне сух от водата.

Тобиас бавно се приближи до вратата и я отвори. Бяха четирима: местният banker Херман Фроубишър, мисис Хелворсън, съпругата на баптиския свещеник, Бад Андерсън, треньорът на футболния отбор и Крис Ламбърт, редактор в Милвилския седмичник.

По техния вид той веднага разбра, че работата му е лоша. Неприятността беше толкова сериозна, че от нея нямаше спасение. Лицата на влезлите изразяваха искрена преданост и благодарност с

оттенък на малка неловкост, каквато изпитват хора, когато осъзнават своя грешка и си дават дума да я поправят, та ако ще и света да се обърне.

Фроубишър решително, с преувеличено дружелюбие протегна към Тобиас своята пухкава ръка.

— Тоуб — каза той, — вече не зная как да ви благодаря. Не намирам думи, за да изразя как дълбоко сме трогнати от вашата днешна постъпка.

Тобиас се опита да се отърве с бързо ръкостискане, но bankerът афектирано му стисна ръката и не искаше да я пусне.

— А после взехте та избягахте! — зацвърча мисис Хелворсън. — И не почакайте, да покажете, какъв чудесен човек сте. Убий ме, но не разбирам какво ви прихвана.

— Дребна работа — промълви Тобиас.

Bankerът накрая му пусна ръката, но тутакси я овладя треньорът, сякаш само това и чакаше, да му се отдаде тази възможност.

— Благодаря ви, Ренди е жив и във форма — започна той. — Утре е мачът за купата, а ние без него по-добре да не излизаме на терена.

— Трябва ми вашата снимка, Тоуб — каза редакторът. — Имате ли снимка? Аз пък — откъде ли ще я имате? Нищо, утре ще ви снимаме.

— Но първо — каза bankerът — ще ви преселим от тази колиба.

— От тази колиба? — попита Тобиас, изплашен вече не на шега. — Мистър Фроубишър, та това е моят дом!

— Не, вече не е ваш, баста! — извика мисис Хелворсън. — Ние ще се погрижим да ви дадем възможност да се поправите. Такъв шанс още не сте имали в живота си. Имаме намерение да се обърнем към АОБА.

— АОБА? — отчаяно повтори след нея Тобиас.

— Анонимното общество по борбата с алкохолизма — надуто обясни съпругата на пастора. — То ще ви помогне да се излекувате от пианството.

— А ако Тоуб изобщо не иска да стане трезвеник? — предположи редакторът.

Мисис Хелворсън раздражено скръцна със зъби.

— Той иска — заяви тя. — Няма човек, който да не...

— Стига — намеси се Фроубишър. — Не всичко наведнъж. Ние ще обсъдим това с Тоуб утре.

— Аха — зарадва се Тобиас и дръпна вратата към себе си — да отложим нашия разговор за утре.

— Е, не, така не става — каза банкерът. — Сега ще дойдете с мен. Жена ми ви чака на вечеря, за вас е приготвена стая, и докато всичко се уреди, ще живеете у нас.

— Какво особено трябва да се уреди? — запротестира Тобиас.

— Как така, какво? — възмути се мисис Хелворсън. — Нашият град и пръста си не е мръднал, за да ви помогне. Държахме се настрана и спокойно наблюдавахме, как вие едва ли не на четири крака се влачите покрай нас А това е лошо. Аз сериозно ще поговоря с мистър Хелворсън.

Банкерът дружелюбно прегърна Тобиас през раменете.

— Да тръгваме, Тоуб — каза той. — Към вас имаме неизплатен дълг и ще направим всичко, което е по силите ни.

Тобиас лежеше в легло, застлано със снежнобял скриптящ чаршаф и беше покрит със също такъв чаршаф. А когато всички заспаха, той крадешком се запъти до тоалетната, за да пусне в клозетната чиния храната, която го накараха да изяде на вечерята.

Не му трябваха белоснежни чаршафи. Изобщо нямаше нужда от легло. В неговата развалина имаше креват, но само за замазване на очите. А тук лежи сред бели чаршафи, а пък Фроубишър го накара да вземе вана, което между другото бе тъкмо навреме, но как се развълнува той от това!

Животът ми е омърсен, мислеше си Тобиас. Работата ми е пусната в каналната тръба. Всичко се провали по глупашки. Сега вече няма да тръгне с шепата избрани да усвоява нова планета, дори ако окончателно се откачи от сегашната си работа. Ще му възложат още по-смрадлива задача, и той ще се забодее още двадесет години и навярно отново ще сгреши, защото си има вече една слабост, а пък от нея няма отървяване.

Но пък от друга страна, трябваше ли да остави двама души да загинат в горящата кола?

Той лежеше в чистите бели чаршафи, гледаше проникващата през прозореца чиста бяла светлина на луната и си задаваше въпрос, на който не можеше да отговори.

Наистина оставаше още една надежда и колкото повече мислеше, толкова по-розово си представяше бъдещето: малко по малко на душата му стана по-леко.

Още може да спечели играта, казваше си той. Трябваше само да се натряска до забрава, или по-точно да се престори на пиян, защото никога не е бивал истински пиян. И тогава, така ще се развърти, че подвизите му ще влязат в историята на градчето. В негова власт беше да се опозори непоправимо. Можеше демонстративно и просташки да се откаже от предоставената му възможност да стане порядъчен. Можеше на всички тези достойни хора, с техните добри намерения да зашлеви такава звънка плесница, че да им се стори стократно по-отвратителен от преди.

Лежеше и мислено си рисуваше как ще изглежда това. Идеята беше отлична, непременно ще я осъществи... но имаше смисъл да се заеме с това малко по-нататък.

Такава хулиганска постъпка ще направи по-голямо впечатление, ако почака малко, ако поне една седмица бъде кротичък. Тогава неговото грехопадание така ще ги шибне, че... Нека сега се погледят в лъча на собствената си добродетел, нека вкусят от висшата радост, смятайки, че са го измъкнали от калта и са го насочили към истинския път. Нека да се затвърди надеждата им и точно тогава, с иронична насмешка ще се повлече пиян обратно към своята колиба над блатото.

След една-две седмици. А може и по-късно...

И изведнъж прозря: порази го една мисъл. Той се опита да я прогони, но тя, бистра и ясна не си отиваше. Разбра, че лъже сам себе си. Не искаше да стане отново такъв, какъвто беше до тази вечер.

С него се беше случило точно това, за което мечтаеше. Той отдавна мечтаеше да завоюва уважението на своите съграждани, да ги разположи към себе си, да почувствува най-последно вътрешна удовлетвореност.

След вечерята Фроубишър подхвана разговор за това, че трябва да се намери на Тобиас някаква постоянна работа. И сега лежейки в кревата, той разбра как жадува за такава работа, как страстно желае да стане скромнен и уважаван гражданин на Милвил.

Каква ирония на съдбата: излиза, че провалът на работата е негова заветна мечта, а сега когато се е осъществила, той е загубил играта. Ако беше човек, щеше да заплаче. Имаше нужда от нечия помощ. За първи път през живота си изпитваше нужда от другарска подкрепа. Само на едно място можеше да отиде и то в краен случай.

Тобиас почти безшумно намъкна дрехите си, промъкна се през вратата и на пръсти се спусна по стълбата. После се понесе с всички сили, гонен от страха, който летеше по петите му.

Утре е мачът, оня решаващ мач, в който ще покаже класата си спасеният от него Ренди Фроубишър и сигурно Анди Донован ще работи до късно, за да бъде свободен за утре и да отиде на стадиона.

Интересно, колко ли е часът, помисли си Тобиас и се сети, че може би е много късно. Но Анди сигурно още се занимава с почистването, не може да си е отишъл.

Стигнал до целта, Тобиас изтича по криволичещата пътека към тъмнината, където неясно се очертаваше училищната сграда.

Забеляза светлина в един от прозорците на сутерена, там където беше складът и разбра, че всичко е наред.

Вратата беше заключена и той забарабани с юмрук по нея. Почака малко и пак зачука.

Накрая чу, как някой тътрейки подметки, бавно се качва по стълбата, а след една-две минути зад стъклото на вратата се мярна колеблива сянка.

Издрънкаха ключовете, ключалката щракна и вратата се отвори.

Някаква ръка бързо го вкара в къщата. Вратата след него хлопна.

— Тоуб! — възкликна Анди Донован. — Колко добре, че дойде.

— Анди, аз я свърших една!

— Зная — прекъсна го Анди. — Всичко вече ми е известно.

— Не можех да ги оставя да загинат. Не можех да не им помогна.

Нямаше да бъде човешко.

— Щеше да бъде в реда на нещата — каза Анди. — Ти не си човек.

Той пръв започна да слиза по стълбата като се държеше за перилата и уморено тътреше крака.

Чистачът влезе в килера и седна на един празен сандък, като посочи на работа другия.

Но Тобиас остана прав. Нямахме търпение по-скоро да оправи положението.

— Анди — заговори той. — Всичко обмислих. Ще се напия така че...

Анди поклати глава.

— Нищо няма да оправиш — рече той. — Ти неочаквано извърши добро дело и стана герой в техните очи. Гражданите ще помнят това и ще ти прощават всичко. Каквото и да направиш, те никога няма да забравят какво си направил за тях.

— Така значи... — произнесе Тобиас с оттенък на въпрос.

— Ти изгоря — каза Анди. — Тук от теб няма да има никаква полза.

Той замълча, като гледаше втренчено напълно разстроения робот.

— Ти прекрасно се справяше с работата си — отново заговори Анди. — Време е да ти го кажа. Трудеше се без да щадиш силите си. И повлия благотворно на града. Нито един от жителите му не се реши да стане такава измет, като теб презрения и отвратителния...

— Анди — със страдалчески глас проговори Тобиас, — престани да ми окачваш медали.

— Искам да те поободря — каза Анди.

И тук въпреки отчаянието си, Тобиас почувствува, че го напушва смях, неуместен, страшен смях от мисълта, която внезапно му хрумна.

И този смях ставаше все по-неудържим — Тобиас се смееше на гражданите: какво ли ще кажат, ако узнаят, че добродетелите си дължат на две такива нищожества — училищния чистач с провлачена походка и долния пияница.

Самият той, като робот в такова положение, знаеше малко. Но човекът... Изборът се падна не на банкера, нито пък на търговеца или пастора, а на чистача. На него бяха поверили тайната, той беше назначен за свръзка. Той беше най-важното лице в Милвил.

Но гражданите никога нямаше да узнаят за своя дълг, нито за своето унижение. Те отвисоко ще гледат чистача. Ще търпят и пияницата, или по-точно този, който ще го замести. Защото с пияницата е свършено. Той изгоря. Така каза Анди Донован.

Тобиас инстинктивно почувствува, че освен него и Анди в склада имаше още някой.

Той стремително се обърна и видя пред себе си непознат.

Оня беше млад, елегантен, с вид на неглупав младеж. Косите му бяха черни и гладко сресани, а в погледа му имаше нещо хищно, от което чак ти прилошава.

— Твоят заместник — усмихвайки се леко каза Анди. — Той е съвършен негодник, можеш да ми вярваш.

— Но като го гледаш така, няма да кажеш...

— Нека външността му да не те заблуждава — предупреди го Анди. — Той ще бъде много по-лош от тебе. Последното изобретение. Още по-гнусно от всичките свои предшественици. Тебе никога не са те презирали така, както ще презират него. Ще го ненавиждат от цялата си душа и нравствеността на жителите на Милвил ще се повиши до такава степен, че повече не можеш и да сънуваш. Те ще излизат от кожата си, но няма да заприличат на него и всички до един ще станат честни — дори и Фроубишър.

— Нищо не разбирам — разтреперан промълви Тобиас.

— Той ще открие в града кантора, това подхожда на такъв енергичен млад бизнесмен. Застраховки, различни видове сделки, покупко-продажби и наеми на движими и недвижими имоти, ипотечни операции, накратко, всичко с което може да се забогатееш. Без да наруши нито един закон, той ще ги оскубе до грош. Жестокостта си ще маскира с лицемерие. С обаятелна искрена усмивка, той ще окраде всички и всеки, при това спазвайки свято всеки параграф на закона. Няма да се посвени от никаква низост, няма да се погнуси от най-подлата уловка.

— Нима е възможно! — изкрещя Тобиас. — Аз бях пияница, но бях честен.

— Наш дълг е да се погрижим за благото на цялото човечество — тържествено заяви Анди. — Позор за Милвил ще бъде, ако в него някога се прояви човек, такъв като него.

— Вие по-добре знаете — каза Тобиас. — Аз си измивам ръцете. А какво ще стане с мен?

— Засега нищо — отвърна Анди. — Ще се върнеш при Фроубишър и ще се подчиниш на естествения ход на събитията. Постъпи на работа, каквато той ти намери и живей мирно и тихо като порядъчен и достоен за уважение гражданин на Милвил.

Тобиас изстина.

— Искаш да кажеш, че окончателно сте ме отписали? Че повече не ви трябва? Но аз се стараех с все сили! А вчера просто нямаше как да постъпя по друг начин. Вие не можете така просто да ме изхвърлите.

Анди поклати глава.

— Ще ти кажа една тайна. По-добре щеше да бъде да я разбереш по-късно, но... Виждаш ли, в градчето се говори, че ще изпратят част от жителите в Космоса, за да усвоят една неотдавна открита планета.

Тобиас се изпъна и напрегнато замря. В него светна надежда, но тутакси угасна.

— А аз имам ли нещо общо? — каза той. — Няма да пратят такъв пияница като мен я?

— Сега ти за тях си нещо по-лошо от пияница — каза Анди. — Много по-лошо. Когато си обикновен алкохолик, си им ясен. Те знаеха наизуст всичките ти номера. И винаги си представяха какво могат да очакват от тебе. А като оставиш пиенето, ще им объркаш картите. Те непрекъснато ще те следят, ще се опитват да отгатнат какъв ли сюрприз ще им скроиш. Ще ги лишиш от спокойствие и те ще започнат да се съмняват, че позицията им е правилна. Ще обремениш съвестта им, ще им късаш нервите и те ще живеят под вечния страх, че един прекрасен ден така или иначе ще докажеш, че си ги правил на глупаци.

— С такова настроение те никога няма да ме включат в групата на бъдещите колонисти — произнесе Тобиас, прощавайки се с последната сянка от надежда.

— Грещиш — възрази Анди. — Аз съм уверен, че ти ще полетиш в Космоса заедно с другите. Добродетелните и слабонервни жители на Милвил няма да пропуснат случая да се избавят от тебе.

Публикувано в списание „Наука и техника за младежта“, брой
8/1979 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.